

בעלים — דהיינו שאין לקרבן מי שיאכלנו — טעון עיבור צורה.

שהרי החטאת נשרפה בו ביום ובלי עיבור צורה, אף שלא היתה פסולה בגופה, רק שלא היו לה כהנים שיאכלוה. (198)

והשתא מפרשינן, דמוכח מדברי רבי יוחנן אלו, כי לדעת רבי יוחנן בן ברוקה, אין פסול בבעלים טעון עיבור צורה, אפילו כשנפסל לאחר זריקה:

והא קרבן חטאת שנפסל מחמת אנינות אוכליו, הרי אפילו כשהיו כבר אוננים לפני הזריקה כפסול **לאחר זריקה הוי**, כיון שאין הזריקה פסולה משום חסרון האוכלים.

כי אין הזריקה נפסלת משום חסרון אוכלי הקרבן, אלא בפסח שעיקרו לאכילה, אבל בחטאת שאין עיקרו לאכילה, אין הזריקה נפסלת.

ואם כן, הרי זה דומה לפסח שנפסל בבעלים לאחר זריקה, ואפילו הכי, **כי אשתרוף** [כשנשרפה החטאת] — **לאלתר אשתרוף** ללא עיבור צורה. (199)

הרי: שלדעת רבי נחמיה, שהיא כדעתו של רבי יוחנן בן ברוקה, כל פסול בעלים אינו טעון עיבור צורה, ואפילו לאחר זריקה; ומשום דסבירא להו לשני תנאים אלו, כי אף "פסול מחמת דבר אחר" אינו טעון עיבור צורה.

רבה מוסיף — על אלו שני התנאים א-א הסוברים: פסול מחמת דבר אחר אינו טעון עיבור צורה — **אף את רבי יוסי הגלילי**, שמצאנו לו שהוא סובר: כי פסול בדם שהוא "פסול מחמת דבר אחר", אינו טעון עיבור צורה.

דתניא: רבי יוסי הגלילי אומר:

כל הענין בולו — היינו מה שאמרה תורה: וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף — **אינו מדבר** בחטאת חיצונה שמקום זריקת דמה בעזרה, ונכנס דמה לפנים שלא כמצותה [וכפי שפירשו המקרא, החכמים החולקים על רבי יוסי הגלילי במסכת זבחים], **אלא** הכתוב מדבר:

בפרים הנשרפים [כגון: פר העלם דבר של ציבור] **ושעירים הנשרפים** [שעיר של יום הכפורים], שהן חטאות פנימיות שמקום זריקת דמן בפנים, ונזרק דמן בפנים כמצותן.

ומה שאמר הכתוב: לא תאכל באש תשרף, אינו בא ללמדנו שיישרפו חטאות הפנימיות, כי הרי כבר אמר זה הכתוב במקומו, שיישרפו חוץ לשלש מחנות.

אלא ללמד על חטאות הפנימיות שנפסלו ביצא או שנטמאו:

א. לא ישרפנו כדינם חוץ לשלש מחנות,

נחמיה כרבי יוחנן בן ברוקה?! וראה בדבריהם מה שתירצו.

199. ואם תאמר: שמא מפני שעבדו אותה

198. הקשו התוספות: ודילמא "הוראת שעה היתה" שנשרפה מפני אנינות כי עדיין לא פירש להם משה עיקר דין עיבור צורה, וכדאמרין לעיל הך סברא; ולעולם לא סבירא ליה לרבי

וכיון שכן מוכת, כי רבי יוסי הגלילי סובר, אף פסול בדם שפסולו מחמת דבר אחר הוא, הרי הוא בשריפה ואינו טעון עיבור צורה, כאותה חטאת שנשרפה בלי עיבור צורה..

ואף שמעיקר הכתוב — שכולי עלמא מודים בפירושו — אין ללמוד על פסול בדם שלא יהא טעון עיבור צורה, כי הרי יש לומר: הוראת שעה היתה [וכדלעיל פב ב, תוספות בהבנת רש"י].

אבל מדברי רבי יוסי הגלילי, שלמד עיקר הפסול מפסוק זה, ולא אמר: הוראת שעה היתה; אף לענין עיבור צורה יאמר כן, שאינה הוראת שעה אלא כך היא ההלכה לדורות [רש"י].⁽²⁰⁰⁾

והשתא מפרשת הגמרא, למה לא מנה רבי יוחנן את רבי יוסי הגלילי בין הסוברים: "פסול מחמת דבר אחר" אינו טעון עיבור צורה.

ורבי יוחנן שלא מנה את רבי יוסי הגלילי, כי סבר רבי יוחנן: פסול בדם ופסול בבשר הוא מילתא היא, והן נחשבינן "פסולו בגופו".

ורק פסול בעלים — מלתא אחריתי היא; שהפסול בבשר ודם "פסולו בגופו" הוא;

אלא: לשרוף פסוליהן אבית הבירה [שהוא פעמים בעזרה פעמים בהר הבית, כמבואר בזבחים קד], כמאמר הכתוב: בקודש וגו' באש תשרף, [וכדלעיל פב ב].

ב. וליתן לא תעשה על אכילתן, כמאמר הכתוב: לא תאכל.

אמרו לו חכמים לרבי יוסי הגלילי — לדברך שאין אתה מפרש הכתוב, על חטאת חיצונה שנכנס דמה לפנים שלא כדין — חטאת חיצונה שנכנס דמה לפני ולפנים [להיכל] מניין לך שהיא פסולה?

אמר להן רבי יוסי הגלילי לחכמים: הרי אני לומדו ממאמר הכתוב בחטאת דאהרן, שנשרפה: "הן לא הובא את דמה [של החטאת שהיתה חיצונה] אל הקודש" "פנימה"; מכלל:

א. דאי נפיק איהי [אם היתה יוצאת החטאת עצמה חוץ לעזרה שהיא מחיצתה], ולא היתה "פנימה" [וכפי שנתבאר לעיל פב א].

ב. אי נמי [און] עייל דמה [היה נכנס דם החטאת לפנים].

בין כך ובין כך בשריפה; הרי למדת: חטאת שנכנס דמה לפנים, פסולה היא, ובשריפה.

פסול דם שנכנס לפנים, משום שהם סוברים דורות משעה לא ילפינן דהוראת שעה היתה, רש"י.

ב. צריך ביאור: לפי מה שהביאו התוספות לעיל פב ב, ד"ה אמר בשם רש"י, ד"הוראת שעה" היינו שעדיין לא פירש להם משה עיקר דין עיבור צורה; אם כן, כל זה אינו שייך אלא

אוננים נפסלה, שהאונן שעבד חילל?! זה אינו, כי לא בני אהרן הקריבה, אלא אהרן — שהוא כהן גדול ומקריב אונן — הקריבה, וכדדרשינן לה מן המקראות בזבחים, רש"י.

200. א. ורבנן שלא למדו מחטאת אהרן על

— ביום טוב, כיון שהוא אסור במלאכה. אלא הם ישרפו רק בששה עשר, לאחר יום טוב.

ואם חל ששה עשר להיות בשבת הרי אלו ישרפו בשבעה עשר.⁽²⁰¹⁾

והטעם בכל האמור: לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב.

גמרא:

אמר רב מרי בר אבהו, אמר רבי יצחק:

עצמות הקדשים — שאין בהם מוח, או שהוצא מהן המוח קודם שנעשו נותר שניתותרו, הרי אלו אין טעונין שריפה.

ומשום, שלא אמרה תורה לשרוף אלא את הנותר הראוי לאכילה, דכתיב: "ולא תותירו ממנו עד בוקר [אלא תאכלוהו], והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו", הרי שלא צייתה תורה לשרוף, אלא את מה שאסרה תורה להותיר, דהיינו הראוי לאכילה.

אבל עצמות קדשים ששימשו "נותר", כלומר: שנותר בהן מוח לאחר שנעשה "נותר", ונמצא, ששימשו העצמות את המוח שהוא "נותר", [ואף שעכשיו אין בהם מוח וכבר אינן משמשין נותר].⁽²⁰²⁾

ואילו הפסול בבעלים "פסולו מחמת דבר אחר הוא".

וכיון שכן, אין לך ללמוד מדברי רבי יוסי הגלילי הסובר: פסול דם אינו טעון עיבור צורה; שאף פסול בבעלים אינו טעון עיבור צורה כרבי יוחנן בן ברוקה, ולפיכך לא מנאו עם רבי נחמיה, שבפסול בבעלים [אנינות] אמר: אינו טעון עיבור צורה.

מתניתין:

העצמות והגידין, שמתחילתם עומדים הם להיות "נותר", בבוקרו של יום ראשון של פסח.

כי העצמות יש בהם מוח הראוי לאכילה, ודין "נותר" יש לו; והואיל ואי אפשר לאוכלו מפני שאסור לשבור עצם בפסח, הרי מתחילתו עומד הוא להיות נותר.

והגידין: יבואר בגמרא באיזה גידין מדובר במשנתנו, ומאיזה טעם עומדים הם להיות נותר.

וכן הנותר, הבשר שהיה אפשר לאוכלו אלא שנתעצלו באכילתו, ונותר.

אין רשאי לשרוף — כדין "נותר" שאמרה תורה: והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו

אפילו הכי אינו דוחה, רש"ש, וראה תוספות יום טוב.

202. כן כתבו התוספות בחולין קכה א, שזה הוא עיקר חידושו של רב מרי; דאילו עיקר "שימוש נותר" יש ללומדו מן המשנה שם.

לענין עיבור צורה, ולא לעיקר הפסול, והכא אמרינן הך סברא אף לענין עיקר הפסול. וראה היטב בחזון איש סימן קכד לרף זה אות ו ד"ה ויל"ע.

201. המשנה באה להשמיענו, כי אע"ג שעל ידי זה תידחה מצות השריפה עד יום שבעה עשר,

היא, ונמצא שהעצם עצמה אינה צריכה שריפה, אלא המוח שבה הוא שחייב בשריפה.

אם כן: למה לו לטרוח באסיפת עצים ולהפסידם על שריפת כל העצם?!

הרי יש לו אפשרות אחרת: **ניתברינהו** ו**נחלצה** למוח דיחהו ו**נשרפיה** ו**נשדינהו** לדידהו [ישבור את העצמות ויחלץ מתוכם את המוח וישרוף המוח לבדו, ואת העצמות יזרוק]!

ומשום דסבירא ליה להגמרא השתא, שאין בזה משום "ועצם לא תשברו בו", שהרי אמרה תורה "בו" ולא בפסול, ללמדך: לא נאמר איסור זה אלא בפסח כשר, אבל זה שניתותר ונפסל אין בו איסור שבירה. (204)

אלא שמע מינה: "שימוש נותר" מילתא היא. (205)

אמרי בני הישיבה לדחות: לא! לעולם אימא לך: "שימוש נותר" לאו מילתא היא!

ומה שאין שובר את העצמות שניתותרו כדי להוציא מהם את המוח, היינו משום דקסבר

הרי אלו **מטמאין את הידים** כדין "נותר" עצמו שגזרו חכמים שיטמא את הידים.

והטעם: **הואיל ונעשו** [חכמת מנוח] **בסיס (202*) לדבר האסור**. שהרי המוח שהוא "נותר" שמור הוא בתוך העצמות.

נימא מסייע ליה ממשנתנו:

"העצמות" והגידים והנותר ישרפו בששה עשר.

והרי **הני עצמות היכי דמי? (202**)**

אילימא דלית בהו מוח, אם כן למה בשריפה הם, נשדינהו [יזרוקם].

אלא פשיטא דאית בהו מוח הראוי לאכילה, רק שלא היה יכול לאוכלו כיון שאין יכול לשובר עצם בפסח. (203)

וכיון שכן, **אי אמרת בשלמא "שימוש נותר" מילתא היא, אמטו להכי [משום כך] בעי שריפה אף העצמות עצמם, שהרי כ"נותר" עצמו הן הואיל ושימשהו.**

אלא אי אמרת "שימוש נותר" לאו מילתא

*202. "את הכיור ואת כנו" דהיינו מקום מושב הכיור, מתרגמינן "בסיסיה", רש"י.

*202. כתב רש"י: "הני עצמות היכי דמי: דקאמר עיקרן ותחילתן לשריפה", והדברים משוללי הבנה; ובודאי טעות סופר הן, ונשתרבו לכאן דברי רש"י בעמוד ב ד"ה הני גידין, כי שם מקומם.

204. ואם תאמר: הרי העצם אין בו פסול שאין שם נותר עליו, ולמה מותר לשוברו? יש לומר: כיון דאין חייבין אלא על עצם שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח, והמוח הרי נפסל, ממילא הוה בכלל ההיתר.

203. ביארו התוספות בחולין קכה א, דהכי קאמר: ודאי מייירי שהיה בהן מוח ועכשיו חלצוהו, דאי יש בו מוח עכשיו, פשיטא דטעונין

205. תמה הצ"ח: והרי "שימוש נותר" אינו

דשני ליה [המחלק] בין שהיתה לו שעת הכושר ללא היתה לו שעת הכושר? רבי יעקב היא.

כדתניא: כתיב: ועצם לא תשברו "בו", ללמדך: "בו" בכשר, ולא בפסול.

ונחלקו תנאים בביאור דברי תנא קמא [תוספות]:

רבי יעקב אומר: אם היתה לו שעת הכושר, ואחר כך נפסל, יש בו משום שבירת העצם; ורק אם לא היתה לו שעת הכושר, אין בו משום שבירת העצם.

רבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם.

מיתבי רבי יצחק דאמר, "שימוש נותר" מילתא היא:

כל עצמות הקדשים שניתותרו אין טעונין העצמות עצמן שריפה, חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה כלומר: מפני איסור "ועצם לא תשברו בו", ומפרש לה ואזיל.

והרי הני עצמות היכי דמי?

התנא של משנתנו: ועצם לא תשברו "בו" היינו: בפסח כשר ואפילו בפסח פסול; שלא אמרה תורה "בו" למעט פסול, אלא כך הוא דרך לשון המקרא. (206)

ותמהינן עלה: וכי אפילו בפסח פסול סלקא דעתך שיהא אסור בו שבירת עצם!?

והא תנן:

אבל המותר בפסח טהור וכל שכן בפסח טמא.

והשובר עצם בפסח טמא שנפסל אינו סופג את הארבעים! (207)

ומשנינן: לא קשיא:

כאן — במשנתנו, שביארנו שאי אפשר לשוברו אף שניתותר ונפסל — כשהיתה לו שעת הכושר [כשר היה] לאחר זריקה, שלא ניתותר אלא בבוקר.

ואילו כאן — במשנה שהבאנו, שמבואר, כי מותר לשובר עצם בפסח פסול — כשלא היתה לו שעת הכושר, וכגון שנטמא לפני זריקה.

ומפרשינן: ומאן הוא התנא של משנתנו,

ותירצו: כי איכא למיחש שמא יפקע העצם במקום אחר וחשיב שבירה כיון שאינו במקום הגחלת, וכמבואר כעין זה לקמן פד ב; אי נמי: על ידי גחלת טורח יש בדבר, ועדיף לו לשרוף את כל העצם.

207. מה שכתב רש"י: "אין סופג את הארבעים, לקמן מפרש טעמא", היינו על המותר בטהור, אבל על "שובר בטמא" כבר פירש רש"י טעמו, משום דכתיב "בו".

אלא מדרבנן, ואם כן מה ראייה משריפה שגזרו חכמים אף על "שימוש נותר" כיון שגזרו עצמו בשריפה הוא מדאורייתא, אבל לענין טומאת ידים, שאף בנותר אינו אלא מדרבנן, מנין לנו שגזרו אף על "שימוש נותר", ראה שם שהאריך בזה.

206. הקשו התוספות: עדיין תיקשי, יניח על העצמות גחלת וינקב העצם ויוציא את המוח, כי זו שריפה היא ולא שבירה!?

אילימא דלית בהו מוח, למה להו שריפה?!

אלא פשיטא, דאית בהו מוח, ולפיכך: עצמות כל הקדשים שוברן ומחלץ המוח שבהם ושורפו לברו; אבל עצמות הפסח שאין יכול לשוברם, הרי זה שורף המוח עם העצמות עצמם.

ואי סלקא דעתך: "שימוש נותר" מילתא היא וכדרכי יצחק.

אם כן, אפילו עצמות שאר הקדשים אמאי אין טעונין שריפה, והרי נעשו בסיס לנותר ששימשהו?!

אמר משני רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן: כגון שבשעה שבא לשורפן מצאן לעצמות כשהן שבורים וחלוצין [ריקים; שהוצא מהם המוח ואינו לפנינו].

והכי קאמרינן:

עצמות שאר הקדשים, כיון דאין בהם איסור משום שבירת העצב, הרי אנו תולין: מסתמא, קמי דנהו נותר חלוצינהו לעצמות [לפני שנעשו נותר — רוקנם] ואכל את מוחן, שהרי אסור להותיר את המוח, ואם כן מעולם לא הו "שימוש נותר", ולפיכך לא בעו שריפה.

אבל עצמות הפסח "מפני התקלה", דהיינו דיש בהן משום שבירת העצב ואסור

לשוברן קודם שניתותרו [תוספות], הרי אנו חוששין:

[אימור] (208) לבתר דנהו נותר הוא דחלוצינהו [לאחר שנעשו נותר הוא שרוקנם], כי אחר שנעשו נותר מותר לשוברן, [דקסבר האי תנא: מותר לשוברן אחר שניתותרו, כרבי שמעון, רש"י].

ואם כן הו להו העצמות עד שרוקנם "שימוש נותר", ולפיכך בעו העצמות עצמן שריפה.

רב זביד פליג על רב נחמן בר יצחק הסובר: עצמות פסח שיש עליהן ספק שמא "שימוש נותר" הן, הרי אלו טעונין שריפה; כי לדעתו, אין דין "שימוש נותר" שהוא מדרבנן [מהרש"א] חמור כל כך, כדי להטעינו שריפה בספק. (209)

ולפיכך אמר שינויא אחרינא:

הכא במאי עסקינן: כגון

שמצאן לעצמות צבורין צבורין [ערימות ג-ב ערימות], ומהן [וחלקם] חלוצין, שבדק את העליונים ומצאן חלוצין, ואילו שאר העצמות שבערימה עדיין לא בדק אם יש בהן מוח.

וקא משמע לן ברייתא בדין עצמות אלו:

דחלוצינהו באיסור קודם שנעשה נותר, ואם כן תיבעי שריפה?!

ויש לומר, דבעי לאוקמא הך ברייתא בכי האי גוונא אליבא דרבי יעקב דסבירא ליה, דבתר דהוה נותר איכא נמי איסור שבירה, דהשתא במצאן חלוצין הוה ספק גמור, ולא חמיר שימוש

208. כן היא גירסת התוספות והב"ח; וראה רש"י ומהרש"א בעמוד ב בדברי רב זביד.

209. הקשה המהרש"א: אמאי אין שורפין מספק, דטפי אית לן למימר דבתר איסורייהו חלוצינהו בהיתר אליבא דרבי שמעון, מדנימא